

системи гарантування національної безпеки і механізму її реалізації; по-третє, від розвитку законодавства в галузі національної безпеки і організаційно-правових засад функціонування Національної поліції у цьому напрямку; по-четверте, від підвищення управлінської діяльності органів державного управління щодо координації всіх суб'єктів національної безпеки з метою відвернення виявлення і усунення явних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз Україні.

Література:

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/876-18>
2. Національна безпека: навч. посіб. / Я. Й. Малик, О. І. Береза, М. Ф. Криштанович. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. –280 с.

**Журавель
Олег Євгенович,**
заступник декана
факультету №1 ННІ ПОЗН
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Щоб побороти байдуже ставлення до всіх форм корупції, розвинути чітке розуміння його згубних наслідків для нормального функціонування суспільства і держави в багатьох країнах розвивають практику антикорупційної освіти, яка приймає не тільки часткові форми як, наприклад, щорічні конференції та програми, але і більш системні. Так, наприклад, в країнах центральної та східної Європи (Польща, Латвія, Литва, Естонія, Чехія) в навчальні плани вводяться антикорупційні курси [1], які стають частиною освітніх програм у середніх та вищих навчальних закладах [2]. Реалізація таких курсів відбувається за участю представників громадськості та їх організацій.

Міжнародна неурядова організація «Transparency International» (далі-ТІ) стверджує, що освіта є самою потужною зброєю, яку можна використовувати, щоб змінити світ. Саме тому боротьба з корупцією через систему освіти може сприяти формуванню знань і навичок для протидії останній, можливості протистояти цьому явищу, розвитком знань людей про свої права і обов'язки для збереження суспільного блага. На думку ТІ,

важлива освіта і дорослих, і молоді, тільки тоді є шанс розірвати порочне коло. Населенню всіх вікових груп повинні бути надані шляхи і засоби протистояння корупції. Якщо громадяни знають, що робити, коли стикаються з етичною дилемою або можливістю (необхідністю) дати хабар, це може стати більш ефективним інструментом у запобіганні корумпованості та неетичної поведінки державних службовців або у бізнесі, ніж найскладніші кодекси поведінки, законів і правил. Антикоруційні закони та інститути неефективні без людей, які не будуть миритися з корупцією і будуть активно боротися з нею.

ТІ пропонує багато різних способів навчання протидії корупції. Компоненти антикорупційного виховання можуть бути включені у наступні предмети: «Основи громадянсько-правової освіти»; «Історія»; «Політика»; «Релігія»; «Життєві навички»; «Виховання в дусі миру»; «Економіка»; «Етика». Такі поняття, як суспільне благо і соціальна справедливість - є ключем до боротьби з корупцією. Дослідження та опитування педагогів, проведені ТІ, показують, що вони активно розробляють ролеві сценарії, пропонують для обговорення реальні приклади з життя про те, де у своєму повсякденному житті викладачі і дорослі можуть зіткнутися з виявленнями корупції. ТІ вважає навчання молоді важливим компонентом стратегії боротьби з корупцією і сподівається залучити молодих людей та майбутніх ділових і політичних лідерів до боротьби з нею [3].

Найактивніша робота по впровадженню програм з антикорупційного виховання на сьогодні здійснюється у Литовській Республіці. Литва ініціювала ряд міжнародних проектів антикорупційної освіти і виховання. До цих проектів були залучені освітні установи, місцеві співдружності, органи державного управління та некомерційні загальнонавчальні організації.

У результаті цих проектів була розроблена програма додаткової освіти для середніх шкіл, програми та курси для антикорупційної освіти в університетах, програма підвищення кваліфікації для вчителів і створена команда тренерів, відповідальних за поширення ідей проекту в регіонах, які були учасниками проектів. У рамках зазначених проектів були створені національні команди, проведений ситуаційний аналіз потреб в антикорупційній освіті, розроблені програми формальної і неформальної освіти, створений пакет інформаційних ресурсів (глосарій основних понять і термінів, статті, приклади уроків і так далі). Команди-учасниці проекту розробили стратегічні плани антикорупційних дій в інших країнах. Учасникам були представлені пакети різних антикорупційних матеріалів англійською та російською мовою, підготовлені такими організаціями як Світовий банк, ЄС, ООН, OSI, Transparency International, Міністерство освіти і науки Литовської Республіки, Національний експертний центр Литви, а також були знайшли відображення розробки занять і методичні рекомендації.

«Transparency International – Литва» організувала «Літню школу з цілісності» для випускників вищих навчальних закладів. У цій школі до

викладацької діяльності залучаються досвідчені фахівці антикорупційної компанії. Школа зібрала молодих лідерів з Вірменії, Білорусі, Естонії, Грузії, Косово, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, Росії, України і США [5].

На території Болгарії також простежується реалізація проектів антикорупційної освіти за участі громадськості. Ще в 2004 році пройшла перша нарада групи експертів по боротьбі з корупцією в освітній сфері в рамках програми «Коаліція 2000» [6], яка об'єднує ряд громадських організацій, направлених на попередження та боротьбу з корупцією шляхом введення антикорупційної освіти на всіх рівнях болгарської системи освіти. Зміни були спрямовані на поліпшення інституційної та нормативної основи болгарської системи освіти, на забезпечення сприятливих умов навчання у школі і відповідної комунікабельності між педагогами, батьками та учнями.

Була запропонована розробка згідно з документом щодо заявлених проблем між Антикорупційної комісією, Радою Міністрів та Міністерством освіти і науки, як громадської позиції зі «Стратегії розвитку середньої освіти в Болгарії» та з метою реалізації «Національної стратегії боротьби з корупцією». З 2004 року були знайдені можливості для введення антикорупційних модулів у навчальні програми середніх шкіл. Важливим елементом у цьому процесі є надання можливостей для підвищення кваліфікації викладачів з відповідної тематики і тісна співпраця з Міністерством освіти і науки, Комітетом з координації роботи по боротьбі з корупцією, Радою Міністрів та неурядових організацій [7].

За ініціативою «Коаліції 2000» була створена група експертів для вивчення можливості впровадження антикорупційної освіти в школах. Основна мета, щоб молоді люди отримували знання про корупцію, як соціальну проблему, а також підвищували обізнаність про роль та функції державних установ, Державного бюджету та податків, про необхідність прозорості та підвітності у роботі державних структур, місцевих органів влади, а також цивільних прав та обов'язків.

У результаті цих заходів восени 2004 року Міністерство освіти і науки ввело курс «Боротьба з корупцією» в навчальну програму для середніх шкіл у Болгарії. «Коаліція 2000» підготувала довідник «Боротьба з корупцією», який був опублікований в 2003 році і використовується при проведенні комплексних лекцій з антикорупційної направленості, а також при інтеграції в існуючі навчальні програми в області соціальних наук. Довідник є важливим кроком у напрямку впровадження антикорупційних тем в болгарських університетах, включаючи підготовку майбутніх учителів. Проведення антикорупційної освіти в середніх школах сприяє видання коаліції «Корупція 100 відповідей», яке з 2004 року за рекомендацією експертів запропоновано вчителям, які ведуть курси «Боротьба з корупцією».

Підсумки дослідження вказують на великий інтерес і позитивне ставлення до такої освіти у більшості студентів, вчителів та батьків [7]. Республіка Польща також стала однією з країн, в якій викорінювання

корупції стало запорукою успішного менеджменту, в тому числі і через антикорупційну освіту за участю громадських формувань. Так, у 2013 році Сілезький технологічний університет, на рівні з іншими 12 бізнес-школами Польщі, впровадив програму антикорупційних освітніх методик на факультеті менеджменту. Програма була розроблена міжнародної організацією Principles for responsible management education (PRME) [3], яка об'єднує провідні світові бізнес-школи та університети. Задачею програми стало фокусування студентів на теми корупції і використання навчальних методів для підготовки майбутніх лідерів з розвиненою культурою нетерпимості до корупції. Здійснення програми вимагало остаточного вивчення бізнес-кейсів, пов'язаних з корупцією, які повинні були допомогти студентам зрозуміти природу корупційної поведінки всередині підприємств, а також вивчити подібні випадки корупції в Польщі.

Щоб домогтися найкращого сприйняття, було необхідно застосовувати неформальні методики. В першу чергу, антикорупційна освіта втілювалася в предмет «Природа корупції всередині організації та її попередження». Введення цього предмету дозволило відкрити нові методи освіти в цій сфері, включаючи антикорупційний менеджмент, поведінкові й етичні моделі в рамках корпорації і корпоративну відповідальність. Використання бізнес-кейсів дозволило провести багаторівневий аналіз етичних дилем, які можуть встати перед співробітником сучасної корпорації і продемонструвати загрозу розвитку бізнесу, яку несе корумпованість всередині компанії. Аналізовані кейси були розглянуті з етичної, юридичної та економічної точки зору і з позицій різних суб'єктів: великих підприємств, малого бізнесу і громадських організацій[2].

Техніки антикорупційної освіти в Латвії почали впроваджувати досить давно. Це стало наслідком реалізації загальної антикорупційної програми, привнесеної з проектом «PHARE» (спочатку – PologneHongrieaide à la reconstruction économique (фр.)), ініційованої Євросоюзом і направленою на допомогу країнам Східної Європи, що бажають увійти в нього або недавно ввійшли. Латвія являє собою один з рідкісних прикладів країн з розвиненою системою антикорупційної освіти в школі, а також успішними прикладами викладання антикорупційних дисциплін у вищих навчальних закладах. Необхідно уточнити, що освітні заходи сполучені зі створенням системи прозорості в цілому, що можна побачити на прикладі роботи «Латвійського незалежного навчального центру».

За підтримкою Євросоюзу центр розробив цикл програм, спрямованих на розвиток прозорості судової системи та її сприйняття громадянами, у тому числі й школярами.

Програма робить акцент на важливості публікації судових постанов, використання свідоцтв у судах та інтернет-доступ до судової системи. Крім вищезазначених пунктів, експерти, які брали участь у їх розробці, запропонували проводити дискусії про правозастосування у цивільних і

кримінальних процесах на прикладі відомих справ, а також їх аналіз. Освітній цикл включає лекції, дискусії, інсценування судових справ та їх аналіз.

Також латвійські середні школи були залучені в проект, націлений на пропаганду чесності серед учнів і розвиток у них розуміння шкоди корупційної діяльності та хабарництва, їх підготовку до громадянського контролю. До проекту були залучені близько трьохсот шкіл з усіх регіонів Латвії, в змаганнях взяли участь близько півтори тисячі учнів різних вікових груп, розподілених за трьома категоріями: 1-4, 5-9 та 10-12 класи. Спеціальні навчальні матеріали були розроблені і направлені в школи з девізом: «Разом проти корупції».

На думку експертів-учасників програми, одна з причин, з яких корупція настільки поширена – це брак у суспільстві в цілому некомерційних організацій, працюючих в цій сфері, які в Латвії представлені тільки відділеннями «Transparency International». Його співробітники щорічно виступають в якості організаторів антикорупційних семінарів у семи великих латвійських містах, в рамках яких обговорюються можливі рішення проблем корупції, досвід боротьби з корупцією і її результати.

Семінарські читання, як правило, втілюються в створенні конкретних антикорупційних механізмів, як, наприклад, антикорупційне агентство в Лієпаї і перший у Латвії спеціалізований веб-сайт [4].

Прикладом антикорупційної освіти за участю громадськості став проект, реалізований у середніх школах Македонії. Цей проект був представлений керівником Державної комісії з попередження корупції Республіки Македонія Володимиром Георгієвим на конференції країн-учасників Конвенції ООН: «Проти корупції в Панамі» у 2013 році.

Проект включав дві категорії антикорупційних заходів: зовнішні, направлені на посилення антикорупційних механізмів у секторі освіти, і внутрішні – розвиток культури нетерпимості до корупції через освіту. Програма була реалізована при участі Державної комісії з попередження корупції, Міністерства освіти і науки, Фонду розвитку освіти і різних недержавних організацій. Цільовою групою були обрані учні 7 класу, тобто, діти 12-13 років.

Експерти-організатори розробили план проекту, посібник по проведенню антикорупційних лекцій для педагогів, девіз проекту: «Корупція – рубай гілку, на якій сидиш», а також промо-матеріали. До числа методик програми увійшли лекції, інтерактивні майстер-класи, тематичні запитання, конкурси малюнків, презентації антикорупційної тематики та відеокліпи.

Під час проведення лекцій школярі ознайомилися з антикорупційною термінологією, можливістю боротьби та запобігання корупційній діяльності. Під час майстер-класів розігрувалися реальні ситуації, які ставили перед необхідністю зробити вибір, визначити свої дії в спірних ситуаціях.

Також вирішувалися крок за кроком словами, які мають відношення до корупції, а також пропонувалися завдання з десятьма твердженнями, з якими учасники повинні були погодитися чи ні.

Для відстеження результатів школярі, які брали участь, повинні були заповнити анкету на початку і в кінці проекту, за результатами аналізу яких з'ясувалося, що ефект був вагомий. Якщо до реалізації програми термін «корупція» був зрозумілий лише 79% школярів, то після участі у проекті 100% учасників не тільки ознайомилися з поняттям, але й зрозуміли негативний вплив самого явища і були переконані, що з ним треба боротися. 93% школярів після участі в проекті змогли пояснити термін «корупція» своїми словами (до програми це змогли зробити лише 65%). 90% учасників відповіли, що тепер знають, яким чином можливо протистояти корупції (до участі в проекті позитивно на це питання відповіли тільки 30% опитаних школярів) [8]. З 2013 року було вирішено впровадити антикорупційну освіту в усіх школах країни.

Виходячи з досвіду європейських держав, антикорупційні освітні практики в Україні можуть приймати різні форми і бути розраховані на абсолютно різні вікові групи – від учнів середніх шкіл до слухачів магістратури та аспірантури вищих навчальних закладів. Вид цільової аудиторії визначає і методику антикорупційної освіти, в якій необхідно виділити формальний і неформальний підхід.

Останній найкраще підходить для учнів шкіл і реалізовується через інтерактивні заняття, в ході яких розігруються різні ситуації, пов'язані з корупцією. При реалізації формального підходу необхідна організація і проведення різного виду семінарів і конференцій, а також включення антикорупційної тематики в програми навчальних дисциплін, які викладаються в коледжах, технікумах, інститутах та університетах. Ефективним засобом антикорупційної освіти у вищих навчальних закладах є введення курсів професійної етики, а також спеціалізованих предметів антикорупційного змісту. На мій погляд, ефективність проведення зазначених антикорупційних освітніх заходів безперечно залежить від рівня участі у них громадськості, а особливо представників громадських організацій антикорупційної спрямованості.

Література:

1. Anti-corruption training program- mesin central and eastern Europe / Council of Europe Publishing, August 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.coe.int>.
2. Практика антикорупційної освіти в Європі // Антикоррупционный журнал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://askjournal.ru/journal/item/praktiki-antikorrupcionnogo-obrazovaniya-v-evrope>.
3. Антикорупційна освіта у світі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sch435.spb.ru/public/users/51/3.world_anticorr.pdf.
4. Modern Didactics Centre (Центр сучасної дидактики – Литва). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdcentras.lt/>.

5. «Transparency International» Lietuvosskyriaus. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skaidrumolinija.lt/>.

6. Громадський рух «Коаліція 2000». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anticorruption.bg>.

7. Anti-Corruption Education in the Secondary Schools. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=2155>.

8. Антикорупційна освіта в Болгарії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.anticorruption.bg/index.php?id=855>.

**Миронюк
Станіслава Анатоліївна,**
доцент кафедри
цивільного права і процесу
Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПІДХОДИ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У серпні 2015 року набули чинності основні положення Закону України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 року, зокрема ті, що стосуються структури Національної поліції [1]. Зокрема цим законом визначено, що до структури Національної поліції входять такі служби: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення. З часом виявилось, що Закон визначає досить вузьку структуру Національної поліції, в якій не визначено всі напрямки діяльності даного правоохоронного органу, тобто можна вести мову скоріше не законодавче визначення повноцінної структури поліції, а більше про ключові напрями її діяльності. Відсутнє чітке визначення структури поліції і в Положенні про Національну поліцію, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 [<http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248607704>]. Однак, статтею 14 Закону визначено, що структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Особливе місце в цій структурі відведено кримінальній поліції і підрозділам, які входять в її систему. Правовий статус, завдання, функції та структуру кримінальної поліції в Україні безпосередньо має бути визначено Положенням про кримінальну поліцію України та шляхом нормативного регулювання функціонування окремих служб, які згідно з чинним законодавством входять до її складу. Наприклад, Положеннями про підрозділи карного розшуку, кримінальної розвідки та ін.